

hunc : de quā voce jam supra non uno tantum loco dictum est. Jerosolymitani autem equos et quadrigas expectabant ex ēgypto : atque ita accipio lamed, pro curribus et jugalibus, id est, ut indē habeatis currus et jugalia. Stultum autem esse affirmat currus et equos expectare, quandoquidem ascensores non haberent, etc.

VERS. 10. — ET NUNC, id est, adde, omitto, praetereo, quod non sine Domini voluntate, etc. Aliunde adhuc fiduciā in Deum vult evertire. Ad verb, praeter Jehovah vel sine. Non inconsulto Domino, inō precipiente Domino Deo vestro, hanc provinciam suscepisti. Inanis ergo est vestra in ipsum fiducia.

VERS. 11. — SYRA LINGUA, Aramitē, seu lingua Aramea. INTELLIGIMUS ENIM, vel callemus enim, Hebr, nam audientes nos. Nondum enim Judaeis in Babylonem translati, Chaldaicam linguam, que in multis Syriæ provinciis communis erat, pauci tantum intelligebant; sicut postquam illinc reversi sunt, non omnes Hebrei sciebant, sed docti tantum et Scripturis assueti à pueritâ. Quā ratione factum est ut in Chaldaicam linguam Scripturæ verterentur : erat enim illa jam vulgata, è quod paucissimi essent ex Judaeis qui in Chaldeâ natu non fuissent. Unde Christus tempore sermo vernacularis erat Syriacus, aut saltem mixtus ex utrâque lingua, quamvis aliqui affine sint ambo lingue, et altera alterius dialectus. IN AURIBUS POPULI, id est, audientibus iis qui super muro sunt. Exequuntur enim legatis ad colloquendū cum Assyris, multi, ut sit, in murum ascenderant, ut videant quid inter eos ageretur.

VERS. 12. — ET NON NOTIS AD VIROS. Astutus Assyrus dux populum in sententiam suam adulacionibus, quae apud vulgus plurimum valent, portrare agreditur, occasione sumptu à umiditate quam in legatis suboleferat : et qui ea quæ dicebat ut regi numerarent præcipiebat, jam ad populum se missum proficitur; quare et eorum vices dolere se insinuat, et in regem ac principes invidiam excitat. Sciebat enim imperite multitudinis ingenium, ac quām præcepit sit ad judicandum reges sibi tantum consulere, et subditorum miseris non tangi. URINAM PEDUM SCORUM. In textu Bibliorum est nomen plur. cum affixo pronomine, scheinaiahem, estque nomen Chaldaicum, quod retinuit Isaías, sicut quod processit, ut mox dicturus sum. At in margine scriptum est aquas pedum; sic enim honestè urinam circumloquuntur, si enī honeste dicunt: De inter pedes pro de genitalibus: de quā formā jam dixi nonnihil in comm. In illa verba: Dominus legifer noster, etc. STERCORA. In textu est nomen coraam, quod etiam Chaldaicum est, et stercora nota; nam cor illis est foramen. Peregrinas itaque voces honestatis gratia retinuit Isaías. In margine autem est, tsoatham, quod egestionem designat Hebreis. Qui locus fecit ne multum fidei adhiberem sententias nonnullorum rabbinorum, neque ineruditorum, qui dicunt lectionem marginalē non esse variām lectionem, sed esse germanam; et quamvis in textu aliter scribatur, preferendas tamen esse voces ucta lectionem quæ in margine est.

VERS. 17. — TOLLAM VOS, etc. Impotens animus occultare omnino consilium nequit, et cū captivitatem meditaretur, alii nominibus invidiam declinat. Sed interius animadverte eum nihil in promptu promere aut exhibere, sed omnia in futurum prouidere. Quod misericordia Dei adscribi omnino debet: nam si quis à veritate avertire alios nittit, mox quæ grata essent in manu tradiceret, vix quisquam esset à deceptione immensus. At cū et Deus et hostis in futurum prouident, deliberandi ac decernendi locus datur, uter fide sit dignior. Praeter hoc, quod si ad

VERS. 15. — ET STETIT, ET CLAMAVIT, id est, affirmato animo ac pertinaci clamavit seu vocavit. Compellet autem viros qui super muro erant, idque Judaicē. Ut video non esse rogandos hostes, neque commitendum ut quidquam nisi virile et forte persentiant in nostris. REGIS MAGNI. Emphasiā habet he repetitum in Hebreo, regis illius magni.

VERS. 16. — NEQUE FIDUCIAM TRIBUAT, iabetach, id est, fidere faciat. Sciebat enim populū non nisi persuasum à rege in Deum confidere, cujus pietas nota erat ipsi etiam hostibus. Cū autem magna sit omnium regum inter suos auctoritas; quorum tamen nota est religio et fides ac vite totius sanctitas, facilē populū, etiam reclamantem, in officio continent, et perdurare in adversis faciunt. Quare, ut ego quidem sentio, si quisquam est qui boni communis amore tenetur, et regnum seu rempublicam benē administratam cupit videre, vite sanctitatis atque erga Deum pietatis opinionem principi, quoad eis fieri potest, conciliat. Si autem queras a me quā ratione hujuscemodi opinionem populū de principe conceperit possit, respondebo, ut est apud Xenophonem: Talis sit; neque enim aliud est ad eam consequendum efficiens ipsi veritatem, id est, ut reverā talis sit.

VERS. 16. — FACITE NECUM BENEDICTIONEM. Hebraismus est; nomen enim benedictionis copiam et largitatem notat; q. d.: Ne sit erga me parci, sed magnificē ac liberaliter mecum agite, nempe summā fiduciā, atque omni timore deposito, ad me egredimini, vestricum mihi meque fidei credentes. Quod si præsteritis, comedet quisque, etc., eritis vestrarum rerum domini, meque pro hoste patrem habeatis, etc. Sed non potest latere hostili animus: absurdā enim plurius petet. Si enim fides adhibenda est, cui potius adhibenda in iis quæ non videntur? hostine, an optimo regi nostri generi, ejusdemque religionis amantissimo? Fidem exigebat a primis parentibus hostis illi, mendacii omnis pater; et cū nihil ostenderet ob quod sibi potius quām Deo creator fidei adhiberent, tamē obtinuit ut nulli minus quām ei qui fidem jure optimo exigit, homo fidem adhibere videatur. Quam miserabilem conditionem nunquam satis admirabor. ET COMEDET UNUSQUISQUE. Verba comedite et bibite possunt quoque in formâ præteriti legi; quod propter eis in futurum vertiunt, et comedet, id est, comedere poterit. Item verò suam comedere, Hebraismus est, quo et nos uitum, id est, cā frui et ex ejus fructibus comedere.

VERS. 17. — TOLLAM VOS, etc. Impotens animus occultare omnino consilium nequit, et cū captivitatem meditaretur, alii nominibus invidiam declinat. Sed interius animadverte eum nihil in promptu promere aut exhibere, sed omnia in futurum prouidere. Quod misericordia Dei adscribi omnino debet: nam si quis à veritate avertire alios nittit, mox quæ grata essent in manu tradiceret, vix quisquam esset à deceptione immensus. At cū et Deus et hostis in futurum prouident, deliberandi ac decernendi locus datur, uter fide sit dignior. Praeter hoc, quod si ad

præsentia animiū adjiciantur statim quid responderē debeamus, ex ipsis hostis verbis habebimus; nonne sic respondere isti poterant? Aliam mihi terram huic similiē commemoras; illam nos nequaquam videamus; hanc nos possidere sine, si nos diligis, quam tu illi alteri similiē esse affirmas.

VERS. 18. — NEQUE CONTURET. Non nisi in tertia legitur hasith, quod Vulgatus verbo incitandi reddere solet, Deut. 15, Jos. 15, 1 Sam. 26, etc., quod tandem Job 56, verbo salvandi ac superandi reddidit. Ego certè putarem esse idem verbum quod subi, id est, posuit; et in tertia esse idem quod persuadere, cādēm phrasī quā nos utimur Lusitanī, posuit me ut bellum gererem, id est, mihi persuasit. Atque ita reddendum est locus Deut. 15: Si incitaverit te frater, id est, si te in hoc constituerit, si tibi persuaserit, et Jos. 15: Persuasit ei ut peteret à patre agrum, et ceteri loci. Locus ergo Job 56, in quo bis ponitur hoc verbum varii constructum, nescio quām bēne à plerisque redditur, quem ego sic redderem: Insiper et depone te de ore angustiae latissimæ, quae fundamentum sub se non habet; et mox: Ira quoque ne persuadeat tibi in sufficiēti, id est, ad excessum, et magna largitio non inclinet te; quem sensum docte expressit Vulgatus. Hinc nomen descendit quod pallium seu velum, quod superponitur, notat. Hæc diffusius tractavi quod videlicet etiam a viris doctis hujus verbi significatiōnem et acceptiōnem, atque hanc, quam aperui, cognatiōnem, à plerisque ignorari, licet sensum Vulgatæ semper sit assecuratus; ut nequeam satis mirari prædictam corum qui passim immerito Vulgatam editionem rejeciunt. Ergo huius verbo persuaderit seu recipiēti recte vertas. NEMOQD LIBERAVERINT. Insciatiam suam prodit, qui quantum distaret Deus Iudeo.

CAPUT XXXVII.

4. Et factum est, cū audisset et rex Ezechias, seedit vestimenta sua, et obvolutus est saccus, et intravit in dominum Domini.

2. Et misit Eliazim, qui erat super domum, et Sobna scribam, et seniores de sacerdotibus, operatos sacris, ad Isiam filium Amos prophetam.

5. Et dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, et correptionis et blasphemie, dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suis ad blasphemandum Domum viventem, et exprobrandum sermonibus quos audivit Dominus Deus tuus: levæ ergo orationem pro reliquis, quæ reperta sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechie ad Isiam.

6. Et dixit ad eos Isaias: Hec dicit domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne times a facie verborum quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiēt nuntium, et revertetur ad terram suam, et corrue eum faciem gladio in terra suā.

8. Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem

rum dñis gentium nesciebat. At non est Deus noster ut dñs eorum; nam illi sunt opera manuum hominum; et in eis homines quæcumque volunt faciunt Deus autem noster in celo, omnia quæcumque voluit, fecit. Quæ profectō cogitatio nos ubique deceat. Nam hostis noster, eō quod sciat quanta hinc nobis bona proveniant, in hoc totus est ut nobis persuadeat Deum nostrum ab aliis nihil differere.

VERS. 19. — Numquid, reki, et quano liberavisti, etc., vel etiamne, nam kī interdum interrogat, ut supra 29: Num dicit factura, etc., et Deut. 20, In lib. Regum adduntur duo alia nomina locorum; sed hoc non urgebat; nam erant dñi alieni. Majorem vim certè habuissent si dixisset: Num Jehovah liberavit Israelitas de manu mēh? Sed neque hoc vim magnam habuisse nisi ostendisset Samaritanos in Jehovah habuisse fiduciā.

VERS. 20. — UT ERUAT DOMINUS, etc., ki hī interrogat, ut superiori versu, num igitur; q. d.: Ego integras provincias ab aliis dñis recepi; numquid ergo, ut supra 29: Num dicit figura, etc., et Deut. 20, In lib. Regum adduntur duo alia nomina locorum; sed hoc non urgebat; nam erant dñi alieni. Majorem vim certè habuissent si dixisset: Num Jehovah liberavit Israelitas de manu mēh? Imo quia illi non liberaverunt, Jehovah hanc liberabit; ut inimici ipsi sint iudicēs, et videant quid Jehovah ipse exteris dñis prestet.

VERS. 21. — ET SILERUNT. Verbum carasch, non silere sed cessare notat. Unde et pro obsurdescente caput. Mich. 7: Et aures eorum cessabunt, id est, obsurdescente. Nos etiam Lusitanī, causam pro effectu ponentes, obsurdescente non respondere dicimus, ac pro facere usurpamus, et eum qui non respondet an sit surdus rogamus. Potest etiam reddi: Et immoti remanserunt, neque responderunt, etc. Quia preceperebat, etc. Ecce quantum obtinuerat regis pī auctoritas apud plebem.

CHAPITRE XXXVII.

4. Le roi Ezéchias, ayant entendu ces paroles, déchira ses vêtements; il se couvrit d'un sac, et il entra dans la maison du Seigneur.

2. Puis il envoya Eliazim, grand-maître de sa maison, et Sobna, docteur de la loi, et les plus anciens d'entre les prêtres, couverts de sacs, au prophète Isaïe, fils d'Amos.

3. Et ils vinrent lui dire: Voici ce qu'Ezéchias nous a commandé de vous dire: Ce jour est un jour d'affliction et de reproches, un jour de blasphèmes. Les enfants sont près de sortir du sein de la mère; mais elle n'a point assez de force pour les mettre au monde.

4. Le Seigneur votre Dieu aura sans doute écouté ce qu'a dit Rabsacés, qui a été envoyé par le roi des Assyriens son maître, pour blasphémer le Dieu vivant, et pour lui insulter par des paroles que le Seigneur votre Dieu a entendues. Offrez donc à Dieu vos prières pour ce qui reste encore des siens.

5. Et les serviteurs du roi Ezéchias se rendirent auprès d'Isaïe.

6. Isaïe leur répondit: Vous direz ceci à votre maître: Voici ce que dit le Seigneur: Ne craignez point ces blasphèmes que vous avez entendus, dont les serviteurs du roi des Assyriens n'ont déhorté;

7. Car je vais envoyer un souffle contre lui; il n'aura pas plus tôt appris une nouvelle, qu'il retournera en son pays où je le ferai mourir d'une mort sanglante.

8. Rabsacés retourna, et trouva le roi d'Assyrie.

Assyriorum præstantem adversus Lobnam. Audierat enim quia profectus esset de Lachis.

9. Et audiuit de Tharaca rege Aethiopie, dicentes : Egressus est ut pugnet contra te. Quod cùm audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens :

10. Hac dicitis Ezechias regi Iudeæ, loquentes : Non te decipiat Dens tuus, in quo tu confidisti, dicens : Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyrii.

11. Ecce tu andisti omnia quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt : et tu poteris liberari !

12. Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, et Haram, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thalassam ?

13. Ubi est rex Enath, rex Arphad, rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava ?

14. Et tulus Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos ; et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechia coram Domino.

15. Et oravit Ezechias ad Dominum dicens :

16. Domine exercitum Deus Israel, qui sedes super cherubim : tu es Deus solus omnium regorum terra, tu fecisti celum et terram.

17. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi : aperte, Domine, oculos tuos, et vide : et audi omnia verba Sennacherib, qui misit ad blasphemandum Deum viventem.

18. Verè enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones eorum.

19. Et dederunt deos eorum igni : non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis : et consumuerunt eos.

20. Et nunc, Domine Deus noster, salva nos de manu ejus : et cognoscant omnia regna terra, quia tu es Dominus solus.

21. Et misit Isaia filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hec dicit Dominus Deus Israel : Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum :

22. Hoc est verbum quod locutus es Domini super eum : Despexit te, et subsannavit te virgo filia Sion : post te caput movit filia Jerusalem.

23. Cui exprobasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem occursum tuorum ? Ad Sanctum Israel.

24. In manu servorum tuorum exprobasti Domino, et dixisti : In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani, et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abies illius, et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodii, et bibi aquam, et exsiccavi vestigia pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti quæ olim fecerim ei ? ex diebus antiquis ego plasmavi illud, et nunc adduxi : et factum est in eradicationem collum compugnatum, et civitatem munaturam.

27. Habitatores eorum brevità manu contremuerunt, et confusi sunt : facti sunt sicut fenum agri, et

assiégeant Lobna ; car il avait appris que le roi s'était éloigné de Lachis.

9. En même temps, le roi des Assyriens reçut la nouvelle que Tharaca, roi d'Aethiopie, s'était mis en campagne pour venir le combattre ; ce qu'ayant appris, il envoya des ambassadeurs à Ezechias, disant :

10. Vous direz à Ezechias, roi de Juda : Que votre Dieu, en qui vous avez mis votre confiance ne vous séduira point ; et ne dites point : Jérusalem ne sera point livrée entre les mains du roi des Assyriens.

11. Vous avez appris ce que les rois des Assyriens ont fait à tous les pays, comme ils les ont ruinés, et après cela vous espérez que vous pourrez nous en sauver !

12. Les dieux des nations ont-ils délivré les peuples que mes pères ont détruits, Gozam, Haram, Reseph, les enfants d'Eden, qui étaient à Thalassam ?

13. Où est le roi d'Emath, le roi d'Arphad, le roi de la ville de Sépharvaim, d'Ana, et d'Ava ?

14. Ezechias ayant reçu la lettre du roi de la main de ses ambassadeurs, et l'ayant lue, monta à la maison du Seigneur, et la présenta ouverte devant le Seigneur :

15. Et il fit cette prière au Seigneur, disant :

16. Seigneur des armées, Dieu d'Israël, vous qui êtes assis sur les cherubins, vous seul êtes le Dieu de tous les royaumes du monde ; c'est vous qui avez fait le ciel et la terre.

17. Prête l'oreille, Seigneur, et m'écoutez ; ouvrez les yeux, Seigneur, et voyez, et écoutez toutes les paroles que Sennacherib m'a envoyé dire pour blasphémer le Dieu vivant.

18. Il est vrai, Seigneur, que les rois des Assyriens ont déstabilisé les royaumes et leurs provinces,

19. Et qu'ils ont jeté leurs dieux dans le feu, parce que ce n'étaient pas des dieux, mais l'ouvrage de la main des hommes, du bois et de la pierre qu'ils ont mis en poudre.

20. Maintenant donc, Seigneur notre Dieu, délivrez-nous de sa main, afin que tous les royaumes de la terre sachent qu'il n'y a point d'autre Seigneur que vous.

21. Alors Isaïe, fils d'Amos, envoya dire ceci à Ezechias : Voici ce que dit le Seigneur d'Israël : Pour ce que vous m'avez demandé touchant Sennacherib, roi d'Assyrie,

22. Voici ce que le Seigneur a dit de lui : La vierge fille de Sion vous a méprisé, et vous a insulté ; et la fille de Jérusalem a secoué la tête derrière vous.

23. Qui avez-vous attaqué par vos reproches ? Qui avez-vous déshonoré par vos blasphèmes ? Contre qui avez-vous baissé la voix, et élevé vos yeux insolents ? Contre le Saint d'Israël !

24. Vous avez outrage le Seigneur par vos serviteurs, et vous avez dit : Je suis monté avec la multitudine de mes charions, sur le haut des montagnes, sur le mont Liban ; j'ai coupé ses grands cèdres et ses beaux sapins ; je suis monté jusqu'à la pointe de son sommet ; je suis entré dans les bois de ses campagnes les plus fertiles ;

25. J'ai creusé, et j'ai épousé les eaux ; j'ai séché, par la multitude de mes gens de pied, toutes les rivières qui étaient retenues par des chausses.

26. Ne savez-vous pas que c'est moi qui ai disposé toutes ces choses dès l'éternité ? Il y a long-temps que je les ai ordonnées ; et c'est moi qui les fais présentement, et qui les exécute, en renversant les collines qui s'entrebatent, et en détruisant les villes fortes.

27. La frayer a saisi les habitants de ces villes, comme s'ils étaient sans cœur et sans mains ; ils sont couverts de confusion ; ils sont devenus semblables au foin qui se secche dans les champs, aux herbes que les troupeaux paissent, et à cette herbe qui croît

gramen pascue, et herba tectorum, que exarct exsequam maturesceret.

28. Habitacionem tuam, et egressum tuum, et intratum tuum cognovi ; et insaniam tuam contra me.

29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas ; ponam ergo circumflexum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti.

30. Tibi autem hoc erit signum : Comede hoc anno que sponte nascentur, et in anno secundo ponis vesperæ : in anno autem tertio seminate, et metite : et plantate vineas, et comedite fructus eorum.

31. Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum.

32. Quia de Jerusalem exhibunt reliquie, et salvatio de monte Sion : zelus Domini exercitum facit istud.

33. Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In viâ quâ venit, per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus :

35. Et protegam civitatem istam, ut salvem am propter me, et propter David servum meum.

36. Gressus est auctor angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadauera mortuorum.

37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Ninive.

38. Et factum est, cum ardoret in templo Nerosch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percererent eum gladio, fugerentque in terram Ararat, et regnavit Asaraddon filius ejus pro eo.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — SCIDIT VESTIMENTA, etc. Disruptio vestimenta et saccus olim meror symbolum erat et demissionis animi, qua in Dei castigationibus nobis omnino necessaria est. Nam non dolere, non ad flagellamentum respicere, obdurate animi est, quem odit Dominus ; contritum autem et humiliatum adeo non despiciat ut vel impio Achab saccus et humiliatio profuerint, INTRAVIT IN DOMUM DOMINI. Duo haec semper pii homines conjunxerunt ; carnis videlicet afflictionem seu macerationem cum oratione : Humiliatus David jejuniis animam suam, et oratio in sinu ipsius volobebatur ut rotula. Neque enim decens est deprecantis habitus et auxilium implorantis erecta cervix et hilaris ridens facies ; compressa autem et humiliata in angustiam veluti redacta preces magna vi sursum emittit, iuxta illud : Oratio humiliantis se calum penetrat. His accedit quid afflictum animum sic recreare solet ut coram Deo seipsum effundere, quem scit et ad misericordiam flecti solere, et posse eripere supplices. Neque præterea quidquam in domo suâ orante exaudire posset dominus, maluit tamen rex in templum Domini venire, quod Domus

sur les toits, qui devient toute sèche avant qu'elle puisse porter son fruit.

28. J'ai su où vous étiez, d'où vous sortiez, et où vous êtes venu ; et cette fureur extravagante que vous avez conçue contre moi.

29. Lorsque votre rage s'est déclarée contre moi, votre orgueil est monté jusqu'à mon trône, c'est pourquoi je vous mettrai un cercle aux narines, et un mors à la bouche, et je vous remènerai par le même chemin par lequel vous êtes venu.

30. Mais pour vous, à Ezechias, voici le signe que je vous donne : Mangez cette année de ce qui naîtra de soi-même, et l'année d'après, vivez encore des fruits qui viendront d'eux-mêmes ; mais la troisième année, semez et moissonnez, plantez des vignes, et recueillez-en les fruits.

31. Et alors ce qui sera échappé et demeuré dans la maison de Juda, poussera en bas sa racine, et produira son fruit en haut ;

32. Car il y en aura dans Jérusalem qui échapperont de sa ruine, il y en aura du mont de Sion qui seront sauvés ; c'est ce que fera le zèle du Dieu des armes.

33. Voici donc ce que le Seigneur dit touchant le roi des Assyriens : Il n'entrera point dans cette ville, et il n'y jettera point de flèches ; il ne l'attaquera point avec le bouclier, et il n'élèvera point de terrasses autour de ses murailles ;

34. Il retournera par le même chemin qu'il est venu, et il n'entrera point dans cette ville, dit le Seigneur ;

35. Et je protégerai cette ville, et je la sauverai propter me, et propter David servum meum.

36. Gressus est auctor angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadauera mortuorum.

37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib, roi des Assyriens, partit de là, et s'en alla ; il retorna en son royaume, et il habita dans Ninive.

38. Et un jour où il était au temple de Nerosch, son dieu, et où il l'adorait, Adramelech et Sarasar, ses enfants, le percèrent de leurs épées, et s'enfuirent dans la terre d'Ararat, et Asachaddon son fils régna en sa place.

COMMENTARIUM.

Vers. 2. — ET MISIT ELIAKIM, ET SOÑAN, illum quidem domus regis præpositum, hunc autem scribam, cùm senioribus sacerdotum, aa Isaiam. Illic vides primo post Deum loco habitum prophetam Domini ; rex quidem in domum Domini properat ; præcipues autem, et quorum erat in civitate non parva dignitas, ad prophetam ire jubet. Et rex ipse apparuit coram Deo saccu obvolatus ; illos verò etiam saccu operatos ad Isaiam mittit. Deum propitium optabat ; sed et cum quem mediatores atque intercessorem inter Deum et populum noverat, ad misericordiam quoque movere volebat. Nonne sufficiebat Deus ? quorū ad hominem mittit ? Nihil nobis cum hac rei communis est. Sanctos viros tam viventes quād defunctos interpellamus, et veluti mediatoris, ut rem nostram apud Deum agant, deprecabimur. Interim mecum considera quanta sit viri sancti dignitas etiam in hac vita, quem rex tanti facit.

Vers. 3. — Dies blasphemie, seu execrationis. Vi-

deturque referendum vel ad verba Ducis Assyrii; vel dies hic ejusmodi est quem meriti quispiam maledictis insectetur atque execratur, quod sit tribulatione et castigatione plenus. VENERUNT FILI, etc. Periphrasis est Hebreis formâ proverbiali, quâ et summos dolores et ingentia pericula resque ferè desperatas significant, Accedente enim ad exitum fœtu et ad arctiorem locum perveniente, orificium videlicet matricis, quod cedit vi a planè disruptum (unde et *fractura* nomine Hebreis significatur) maximè tunc necessarii sunt nixus ac vires parturienti; quibus deficitibus, jam iam mors expectanda est.

VERS. 4. — SI QODO AUDIAT; uac, fortè, fortassis. Neque tam est Hebreis dubitans quâm benè ominantis, et sperantis, et committentis aliquid meliori eventui. Lucas, Act. 8, videtur reddidisse ei ἡρώες: *Ponitatem aga ab istâ malitia tuâ, et roga Deum, si fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui.* Ego igitur sic reddidi; si fortè audiat. Et videtur connectendum cum posterioribus verbis versus, et levabis orationem, ut sit Hysteron proteron, ut quod prius dicendum erat posterior dicatur, in hunc modum: *Vires non sunt ad pariedam; levabis ergo orationem, si fortè audiatur Iehovah,* etc. AUDIAT. In hoc versu priori loco audire pro attendere capitur, posteriori pro simplici auditio. LEVARE ORATIONEM. Dicunt Hebrei eadēm phrasim quâ levare parabolam, Num. 23; levare rumorem, Exod. 25; levare convitum, psal. 45; levare prophetiam, 2 Reg. 9; id est, autorem esse seni incipere. QUAE REPETE SUNT, id est, que remanserunt. Eadem nos phrasim utinam inveniri pro remanere. Movere autem ad commissione volebat. Indignum quippe videbatur, populum quem Deus super arenam maris multiplicandum fore promiserat, adeò in parvum numerum redactum fuisse ut esset veluti reliquie hinc atque illinc conquisita, etc. Ubi certè vides in maximis periculis singulare refugium esse orationem.

VERS. 5. — ET VENERANT SERVI REGIS. Inversus est ordo, quod familiare est Hebreis scriptoribus.

VERS. 6. — QUIDIBZ BLASPHEMABERUNT ME. Seu probris afficerunt, Hoc potissimum angebat pium regem, quod verbis suis Assyrii, veluti convitii, Deum insectarentur et probris afficerent; ut qui intellegere, ob sceleria id interdum Deum permittere. Sicut cum Turca Christum Dominum insectabantur, et nomen eius sanctissimum probris proscindebant, Constantiopolim captiam primitus ingressi. Quod cum impunitum manet, evidens esse ira divina: indicium in populum sum nequam dubitamus; qui si pîe vivet et Deum pîe coleret, neutquam à Deo ita relinquetur in predam bestiarum. Cum igitur hostes fidei impunis Deum convitii lassessunt, intelligere oportet nos esse qui nomen Dei contaminamus et probris afficiimus, quemadmodum pius hic rex à verbis blasphemis timebat, etc.

VERS. 7. — DADO EI. Hebr., pono in eum, vel in eo spiritum; id est, immittam ventum. Est phrasis quâ utinam. Veniet per aera munitus, vel rumor,

id est, citissimè et non expectatus, et quasi incerto auctore, veluti si vento advehetur. Quid si Spiritus quispiam ex angelico missus in hoc sit ut talum nuntium deferat? Sed prior sensus planus est.

VERS. 8. — AUDIERAT ENIM, etc. Ante quam ab Jerusalem abiret, audiuerat dominum suum, omisso oppugnatione Lachis, exercitum in Lobnam transilisse, idcirco non Lachis redit, sed recte Lobnam abiit.

VERS. 9. — REGE ETHIOPIE (1). Credo de Ethiopiam quia cum Egypto continebatur esse sermonem, de qua supra dictum est cap. 48.

VERS. 10. — DECIPIAT DEUS TUUS. Nesciunt impi quod differat Deus versus à fictitiis diis; et quia imbellies ceteros deos expertus fuerat, talem quoque Deum Israelis existimat; neque à Deo alienum esse mendacium credunt.

VERS. 11. — QUAS SUBVERTERUNT. Ad verb., ad anathematandas eas, id est, quoque eas penitus dereliquerunt, sicut que tanquam anathemata et devota funditus evertuntur. Et hanc esse vim litterarum tamen extimo addite in infinitivo in hac formâ orationis.

VERS. 12. — FILIOS EDEN, eden, nomen proprium eis loci, ut hic et Ezech. 27, appareat, Haran, et Chenne, et Eden, cum quinque punctis. Vide infra 51: Ponet desertus quasi Eden, pro loco voluptria, etc.

VERS. 13. — UBI EST REX, etc. Insolentem res prospere geste reddiderant.

VERS. 14. — LIBROS. Nomine autem libri vocant libellos litteras et omnem scripturam, etc. EXPANDIT. Solent pī homines coram Deo suo res suas explicare, et totum eorū ac spiritum effundere, interdum mente tantum, interdum etiam et ore, sicut mendici plaga et vulnera prætereruntibz ostendunt ut ad misericordiam provocent; non quod sū Deum latere existimet, sed ut animo suo sibiique ipsis satisfaciant. Hinc ista expansio litterarum regis Assyrii. Adeò quodque litteris continebantur ad Deum pertinere putabat; quare, quasi eum vellet litterarum participem facere, litteras expandit.

VERS. 15. — ET ORANT; phatal in secundâ est ex circumstanti rem seu causam cognoscere, seu judicare; at in quartâ est causam seu negotium sum ad Deum deferre. Licitur vertere verbo precandi, deprecandi, orandi vel interpellandi.

VERS. 16. — QUI SEDES SUPER CHERUBIM. Quid propriè sit cherub, et quâ sit nominis ratio, ignoratur plane. Hoc tantum habemus, tribui spiritibus angelicis, qui figurâ humana et alati apparebant, Gen. 5.

(1) Id est, qui dicerent, dicendo, id est, audivit nuntium, quod cum audisset, misit nuntios. Non videtur accommodata causa reddi: non enim propera nuntii ad Ezechiam mittendi erant, quod audisset regem Ethiopiam contra se venire. Sed significat propterâ tunc Sennacherib contra Hierosolymam non invisse, sed tantum per nuntios Ezechiam communatum esse, quia audivit regem Ethiopiam venire. (Maldonatus.)

Ezechiel autem cap. 23, Tyrum Cherub vocat, quasi in summum dignitatis fastigium evectam, que ut Cherub alias suas latè extendens, protegebat populos multos. Ezech. 4: *Dux facies uiri Cherub, ubi sane pro imagine usurpatum habente duas facies, alteram hominis, alteram leonis.* Et Ezech. 10, quæ cap. 4, *caioth animalia dixerat, vocat Cherubim;* et quod cap. 1, *faciem bovis dixerat, cap. 10, faciem Cherub appellat.* Atque inde clarum est quod figura seu similitudo quatuor animalium, quin illa alata veli et volare apparent, Cherubim dicuntur. Non semel autem in Scripturis vector Cherubim appellatur Deus, vel quod subiacens illi spiritus omnes angelici, vel proper propulsorium, ubi erant Cherubim fabrefacti, unde Deus responsa dabat. Ille autem vertere etiam poteris, qui inhabitas Cherubim, vel Cherubim ihabitator; quasi sedes beatas intelligentes, ubi angelicorum spirituum est frequenta. Forte à cognato verbo karab, id est, appropinquavit, dici sunt, vel quod subiō advenient, vel quod Deo, tanquam ministri, familiares sint. Nam qui Deo in divinis servient, appropinquantes Deo dicuntur. Tu es rex solus omnium regnum. Hebr. omnibus regnis; vertere posses eodem sensu: Te solam universa regna regem habent.

VERS. 17. — APERI OCULOS TUOS. In Hebreo est in singulari, oculum tuum. Et forte est phrasis quâ nos utinam: Aperi oculum, id est, diligenter attende, et praecave tibi. DEUM VIVENTEM, seu vium. Ad diffrenientur deorum qui oculos habent, et non videbant, aures, et non audiebant, etc. vocabant Judei Deum verum Deum viuum. Et sic quodam loco vocalit Apostoli sensu: Te solam universa regna regem habent.

VERS. 18. — TERRAS ET REGIONES EARUM. Ad verb., terras, et terram eorum. Et puto relativum positum esse pro antecedente, nempe diis; de quibus sequenti versiculo dicuntur. Possamus quoque sic vertere: Ver desertus fecerunt (vel anathematizârunt) reges Assyrii universas terras, et terram suam; id est, provincias illas, quas nunc tanquam proprias sedes obtinent, prius devastârunt, cum eas de potestate incolentis eriperent.

VERS. 19, 20. — NON ENIM ERANT DH. Sic enervat objectionem Assyrii, qui verum Deum fictiti similes reputans ex vastatione aliarum regionum, ubi colebantur fictiti dii, directionem Jerosolymorum sibi audebat promittere. Ezechias autem, quid fidem haberet, hinc fiduciā liberationis concepit, quod tantum Deus Israel, Deus esset; nihil mirum verò quod reges Assyrii terras quibus praeerant falsi dii deuastassent.

VERS. 21. — MISIT ISAIAS. Ezechias in templo orabat, et Isaia in domo sua responsa dabat, ut quantum deferendum esset suo prophete ostenderet Deus, ut quâd recte fecisse regem quando ad eum magnates illos misit comprobaret. Ubi enim fuerit vir Dei, Deo assistit, atque inde regibus quid facto opus sit significare potest, maxime orantibus et ad Dei auxilium implorandum accidentibus. Unde intelligere pos-

sumus quanto major sit propheta quam regis dignitas.

VERS. 22. — POST TE CAPUT MOVIT. Gestus est sub-samnarium et illudentium, ut Psal. 22, quod adimpletur in Christo in cruce pendente ostendit Mattheus, 27.

VERS. 23. — CUI EXPROBRASI. Vim habet haec interrogatio, Nescis, ô miser, contra quem conviatis sis? ignoras quantum scelus commiseris? ô te miserum, etc. SUPER QUEM, vel contra. Extollere vero vocem atque oculos, superborum et insolentum est. Ubi graviora dixit, videlicet convitari et probris affice, elationem oculorum reprehendit, quod perinde est ac si dicere: Ignoras, miser, Deum esse talen contra quem vel vocem exollere vel oculos in sublimi elevere indignum sit, et insigni impunitatis ac temeritatis penitus obnoxium scelus.

VERS. 24. — IN MANU SERVORUM. Verbum verbo reddit Vulgatus; ego sensum expressi, et hebraismum vitavi. INTROUO ALTITUDINES SUMMITATIS EIES; vel celitudinem seu finem. Celitudinem ergo extremitatis vocat hebraismus extremam celitudinem; quo significat nihil ardum, nihil difficile reperire in Iudea cujus difficultatem non pervicerit. SALTUM CARMELI. Hi de monte Carmelo sermo est, non de fertili illâ regione. Libanus autem et Carmelus insignes montes erant et penetrati difficiles in Israele: at Assyrii curribus suis illos penetrasse et pervis fecisse gloriatur. Quid si sytam Carmeli Libani vocat ipsum cedarorum et fraxinorum spissitudinem seu constipationem, que erat in Libano sicut segetes in Carmelo? quis Libanus Carmelum haberet, et cedris, ut Carmel segetibus, abundaret?

VERS. 25. — FODI, ET RIBI. Ingentem militum multitudinem aliquorumque qui ipsum sequebantur nota, quibus et rivos Egyppi exsiccarit, et ubi aquæ desessi puto eos effoderit ex quibus tantis multitudini aquas haerirent. Quod autem mator, hic Egyptum verterem, non ageres, licet de aggeribus Egyppi intelligentius sit Vulgatus, nihil tamen mirum; nam per paronomasiā mator pro metioris videtur ponit, ut supra 19: Exaruerunt rivi Egyppi, etc.

VERS. 26. — AN NON AUDISTI. Ad Senherib diriguntur sermo; sed incertum est de quo intelligenda sint verba et relativa. Ego, cùm videam esse feminina, quibus pro neutrī utuntur Hebrei, puto hunc subesse sensum: Numquid non audistī, ô Senherib, hoc ipsum quod tu te fecisse modo gloriaris, me ab antiquo usque fecisse, et a diebus prioribus mihi precegitasse, et nunc adduxisse atque opere complevisse; ut scilicet fierent et redigentur civitates munitæ in ruinas acerborum obrutorum? Que OLM FECERIM. Hebr., à longino feci ipsam, vel ipsum; id est, quid olim fecerim, id est, paraverim, decreverim. Ego PLASMAVI ILLUD. Optime Vulgatus relativum fecit neutrum, et de cogitatione et formatione que in animo fit est sermo. Et NUNC ADDIXI. Vulgatus, supplevit conjunctionem, que certe in Hebreo solet deesse. ERADICATIONEM. In Hebreo est infinitivus irregularis. Non male autem pro nomine accepit Vulgatus, pro eradi-

catione, licet pro ruinis accipi possit. Ego planum sensum, vitato hebreismo, expressi, ut corrent in aceros obratos, id est, ex ruinis subiò congestos, civitates munitas. Vulgatus hæc distinxit, additè conjunctione, in eradicationem collam compaginatum, et civitatum munitarum; sensus autem ferè idem est; galvò tumores seu solutioñes notat Hebreis, unde de fluctibus sepè dicuntur. Quare ad hunc quoque modum sic posses reddere: *Et erit ut ruere faciat (vel illidat) fluctus compaginantes in civitates munitas.* Nam participantis nisim, rizantes seu concertantes verti potest; ut Exod. 2: *Ecco duo viri rizantes, etc.* Et hic sensus haud est contempnendum.

VERS. 27. — BREVIATA MANU, vel breviata manu, vel breves manus, id est, imbellies veluti manci. COSTREMUERUNT. In præterito sunt hæc verba, sed ut que præcesserunt superiori versu accepta. Nomina autem que sequuntur proprias significaciones expressi. QUE EXARIT ANTE QUAM MATURESERET. Sensum optimè reddidit; ego verba verbis, arditus ante culnum. Quia omnia significant quād facile devicere sint gentes per reges Assyriorum, ita disponente Deo. At securis gloriaruntur contra secantem eā, etc., ut supra Dominus ipsi obiect; et hæc verba illuc tendunt, quare mox in eum inveniuntur, et ejus superbiā traduci.

VERS. 28. — HABITATIONEM TUAM. Proverbiali formâ, sessione et resurrectione, ingressu et exitu solent Hebrei universa hominis actions, mores et vitam circumscribere; hic sessionem, exitum et introitum tantum ponit. INSANIAM TUAM. Verbum roger commotionem vel de loco, vel metu, vel ira notat. Sunt autem infinitivi pro nominibus. Pro commotione autem ira non nisi Vulgatus insaniam verit; est enim verbum in quarta, et seipsum commovere significat, id est, nulla causâ illa exardescere et concitare semetipsum, quo ne levis est insania; quod sequenti verso fuisse dixit Vulgatus.

VERS. 29. — SUPERBIA TUA; schaanam, tumulus seu strepitus. Est autem sermo de tumultuazione seu strepitu armorum, quo Semherib superbiebat. Hinc pro superbâ accepti Vulgatus. Verum cum ab hoc ipso nomine fiat verbum erudem litterarum, quod contraria significatio notat quietum seu tranquillum, deinde et insolentem esse, de quo supra 32, quia otium et quies insolentiam partit, hoc loco fortè non malè quis insolentiam vertetur. CIRCUM IN NUBIBUS. Quia furens non hominum est, præsertim contra Deum, eum jam brutis confert. Bubalis enim et aliis nonnullis animalibus annulus seu hamus in nasum injicitur, ut hoc pacto franañ circumducantur, et pareant; asinus autem et mulis canus seu habena, quâ constringuntur maxilla.

VERS. 30. — POMIS; schakas, pro quo in lib. RECAPITULATIO XXXVIII.

1. In diebus illis agrotavat Ezechias usque ad mortem, et introitivo ad eum Isaías filius Amos propheta, et dixit ei: *Hoc dicit Dominus: Dispone domui tua, quia morieris tu, et non vives.*

gum per Metathesim litterarum ponitur *sakis*, et est quod sponte sud, non satum, *nascitur*; præteriat quippe jam tempus serendi. Quare suadet ut in fine illius anni et toto sequenti contenti essent illi quæ ex arboribus vel ex terrâ sui sponte germinante habere possent; fore autem ut deinceps omni metu depositis terra proventibus fruerentur.

VERS. 31, 32. — ID QUOD SALVATUM FUERIT. Ad verb., evasio, id est, qui evaserint. MITTENT RADICEM. Sensum redditus hebreismo, addet radicem deorum, id est, magnâ vi radices aget, vel iterum radices aget. Quæ autem fructus uberrimos afferre debent, iudas radices agant oportet. Figurat autem per deorsum radicem et sursum germinare multiplicationem ex illis reliquis designat. Quod tu de multiplicatione verorum Israëlitarum per Evangelium intellige, ut mox propheta aperit. Nam, ut sapè dixit, liberatio illa Jerosolymitanorum civium typus fuit salvationis paucorum fidelium ab illâ ingenti devastatione quæ per peccatum in Israële facta est; illi autem semen fuerunt in totu orbe, et gentes participes fecerunt salutis, et veros filios Abrahæ. Quid certè nihil nisi amor Domini efficisset, quo patres illos et genus humani prosequitor. Vocatur autem interdum amor in Scripturis zelus; ut supra de Incarnationis mysterio: *Zelus Domini exercitum faciet hoc.*

VERS. 33. — NON OCCUPAT EAM CLVEPS. Sic legendum est et vertendum. Nam *elypsum* seu *scutum* interdum Hebrei figurat vocan scutatos milites, qui primi solent murum condescendere elyeps tecl. Sagittariorum autem munus est ut aliquantulum à muro separati non sinant obpresso in muro securos agere et ascensum prohibere.

VERS. 35. — PROPTER ME, ET PROPTER DAVID, etc. Quando Dominus aut semetipsum tantum intuetur, ait servos suos, quibus nihil antiquis fuit ipsius Dei gloria, vix potest se contineare quin liberet ac beneficat. Unde illa petitiones: *Fac proptet temetipsum, Deus, averte faciem tuam à peccatis meis, respice in faciem Christi tui, etc.* Naturâ enim ad benefacendum propensus est, et servi ejus in votis semper beneficiantur: quâ nihil divinum in quâ similes Deo sumus, ut diebat Gregorius ille theologus. Ubi quoque videmus Deum et promissiones suas et sanctorum merita respicere, ut posteris corum, seu etiam regionibus et popularibus eorum, beneficat. Quare pium est ut ad sanctos cuiusque regni, velut gentes ad suis tutelares Deos, in calamitatibus confugiamus, et propter eos nobis remissionem à Deo flagitemus.

VERS. 36. — EGREGIUS. Cùm Deus vel invisibilis creatura aliquid quod sensu percipitur operatur, egredi dicitur in S. litteris. Unde et in evangelio existisse Filium Dei dicitur quando carnem assumpit.

CHAPITRE XXXVIII.

1. En ce temps-là, Ezechias fut malade jusqu'à la mort; et le prophète Isaïe, fils d'Amos, vint le trouver, et lui dit: Voici ce que dit le Seigneur: Metez ordre aux affaires de votre maison, car vous mourrez, et vous ne vivrez point.

9. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum.

3. Et dixit: Obscro, Domine, memento, queso, quoniodò ambulaverim oram te in veritate, et in cordie perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Alors le Seigneur parla à Isaïe, et lui dit :

5. Allez, dites à Ezechias: Voici ce que dit le Seigneur Dieu de David votre père: J'ai entendu vos prières, et j'ai vu vos larmes, et j'ajouterai encore quinze années à votre vie;

6. Et de manu regis Assyriorum crua me, et civitatem istam, et protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signum à Domino, qui faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

8. Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descendenter in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descendenter.

9. Cantique d'Ezechias, roi de Juda, lorsqu'après avoir été malade, il fut guéri de sa maladie.

10. J'ai dit: A la moitié de mes jours, je m'en vais aux portes du tombeau: j'ai cherché le reste de mes années.

11. J'ai dit: Je ne verrai plus le Seigneur Dieu dans la terre des vivants; je ne verrai plus aucun homme, aucun de ceux qui habitent dans le repos.

12. Mes années me sont enlevées; elles se sont répilées comme la tente d'un berger. Le fil de ma vie a été coupé, comme le tisserand coupe sa trame; Dieu a coupé ma toile lorsqu'elle ne faisait que de commencer; du matin au soir, vous terminerez mes jours.

13. J'espérais jusqu'au matin; mais comme un lion, il a brisé tous mes os; du matin au soir, vous terminerez mes jours.

14. Je criais comme le petit de l'hirondelle; je gémissais comme la colombe; mes yeux se sont lassés à force de regarder en haut. Seigneur, je souffre: répondez pour moi.

15. Mais que dirai-je, et que me répondra-t-il, puisque c'est lui-même qui fait ces choses? Je repasserai devant vous, ô mon Dieu, toutes les années de ma vie dans l'amerute de mon âme.

16. Seigneur, si c'est ainsi que l'on vit, et si la vie du moins se passe de cette sorte, vous me怜ierez et vous me rendrez la vie.

17. Je l'ai éprouvée dans la paix cette amerute la plus amère de toutes; mais vous, Seigneur, vous avez délivré mon âme; vous l'avez empêchée de périr; vous avez jeté derrière vous tous mes péchés.

18. Car ceux qui sont dans le tombeau ne vous béniront point; les morts ne vous loueront point; et ceux qui descendent dans la fosse, n'attendent point l'accomplissement de votre vérité.

19. Ce sont les vivants, ce sont les vivants qui vous loueront, comme je fais aujourd'hui; le père annonce votre vérité à ses enfants.

20. Sauvez-moi, Seigneur, et nous chanterons tous les jours de notre vie nos cantiques dans la maison du Seigneur.

21. Et jussit Isaïas ut tollerent massam de ficio, et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum, quia ascendam in domum Domini?

VERS. 4. — IN DIEBUS ILLIS. Videntur hæc accidisse cùm adhuc Assyrus in Iudea ageret, vel certè cùm nondum omnino à metu Assyriorum essent liberati, ut appareat ex v. 6. Vide infra annotationem, v. 9. Verisimile autem est quòd ex mortore et animi angustiā quòd per totum illud tempus laboravit, et ex metu quem tam potens hostis incutiebat, quemque sceleri populi, ob que tradebatur Iudea in potestatem gentium, confirmabant, agriūdinem contraxerat plus rex, quæ phrasē Hebreæ ad mortem dicebatur, quòd letalis esset. DISPOSE. Tsavah aliquando Hebreis idem valeat quod latini commendare, ordinare, decernere; ut 2 Sam. 17: *Jehova ordinavit ut labefactaret consilium Achitophel, etc.* Hic construitur cum lamed, quod interdum valet de; ut dicere possis: *Dispone de domo tuā, de rebus tuis, et de tua familiā, etc.*, idem quod nobis testamentum condere. Ex non vives. Si morbum species, letaliss erat.

VERS. 2. — CONVERTIT FACIEM SUAM AD PARIENTEM. Nolunt pī homines testes habere suarum lacrymarum, ut eas liberius fundant; neque sensu distracti cum orare Deum ex animo volunt. Ille notandum est quā assuetus fuerit hic pī rex precativus; quem videmus in omni angustiā ad eas confugere.

VERS. 5. — OISERE, QUESO. Hebreis sunt interjectiones, quibus desiderium cordis nostri indicantur erga superiorem, eum ut flectantur; suntque obseruantis. Hoc comprobatur ex Ps. 48, licet interdum sit adhortans, quando ad superiorum dirigitur sermo, etc. AMBULAREM. Dialecto Hebreæ ambulare coram quopiam est inserire ei. Exempla passim obvia. In VERITATE. Hoc vere dicer paucorum est. Plurimi enim, quem ore confortant, factis negant. Neque alii sunt qui hypocrite magis censendi sint quān qui olim se filios Abrahæ gloriabantur, et opera diaboli patrabant; et nunc qui pro Christianis haberunt, et a sceleribus gentium et infidelium non discedunt. CORDE PERFECTO, vel integrō. Propria enim acceptio verbi schalem est integrum, absolutum esse; per metapsin autem habere pacem, quam Hebreus sermo consensus, concordiam seu integratitudinem vocat. Ille de integratitudine animi videtur esse sermo, que omne scelus excludit; quem Latinus integrum vitam scelerisque parum dicunt. Cui si addas quod sequitur, bonum facere, etc., justum ex omni parte habebis. Quid optabilius hæc conscientia in homine jamjam morituro? Quod è magis mirandum est quòd rex era. O felicem virum, quem tunc nulla perpetratorum scelerum memoria divexabat! sed mori nobebat, forte quòd nondum haberet problem ex quā oriretur Messias; nam cùm Ezechias 15 annos post hunc morbum vixerit, et Manasses 12 tantum esset annorum cum regnare coepisset mortuo patre, ut ex libro regum apparet, tertium post annum cum genuisse videtur. Ex quā etiam suppositione appareat agriūdinem hanc eodem anno quo Assyrus Iudeam venit, ei accidisse. Nam regnavit Ezechias 29 annos, 15 quidem post hunc morbum; ergo quanto decimo ægropo-

tavi, quo et Assyrus venit, ut habes supra, cap. 36. Est et alia ratio desiderii vita longioris in sanctis veteris Testamenti; quia enim nondum patebat aditus in celum, sancti illius seculi vitam desiderabant prolixiorum, quòd Deum possent celebrare, ut ex sequentiibus apparabit. Quare et ingentem imbrum lacrymarum, acceptissimum Deo sacrificeum, cum precibus effudit.

VERS. 4. — ET FACTUM, etc. Brevis fuit oratio Ezechias. Neque quidquam à Deo legitur petuisse. Sed desiderium cordis ejus praestit et Dominus: et statim quoniam nuntius mortis fuerat, letum nuntium afferre jubetur.

VERS. 8. — LINEARUM. In Hebreo eadem est vox ubi Vulgatus lineas, horologium et gradus vertit; et est à verbo alah, ascendit; significatque ascensum et gradum, ac metaphorice dignitatem. Non tamen dubito quin de gradibus in horologio et solario, in quo lineis horæ distinguuntur, sit sermo; at Vulgatus sensum sui more docte reddidi.

VERS. 9. — ET CONVALVUS, etc. Hebr., et vizit; sed Vulgatus eruditè hebraismum vitavit.

VERS. 10. — EGO DIXI. Hoc cantico exponit Ezechias rex quām gravi morbo laboraverit, qualemque in eo gesserit, quid cogitari, quid Deo dixerit; tandemque quo modo à Deo fuerit sanitati restitutus. Ob quod beneficium, quoad vixerit, laudes Deo polleretur. Primo ergo quid morbo oppressus mente volverit narrat. Dixi, inquit, apud me, talia mecum volveram. In DIMIDIO DIERUM. A verbo heme, id est, sicut, ac deinde quievit, est nomen damah silentium vel quies. Et quemadmodum ipsum verbum (quia quoniam pereunt, in silentiis sunt) pro cessatione interdum accipiunt, præsertim in voce passiā, de quo jam supra tō, dixi, ita hoc loquo pro cessatione accipiunt plurimi ex Hebreis, idéque et Vulgatus pro successione, decartatione seu dimidiatione accepit. Ego propriam significationem retinui, quid aliis subesse sensus posset, nempe ut sine prole se mori doleret. Cum silentio, inquit, dierum meorum morior; id est, non relata prole teste vita mea, absque filio, qui me vixisse testetur. QUESIVI. Juxta puncta quæ nunc verbo phacadethi adhibitis visuntur, est vocis passiva, secunda conjug. atque hunc habere sensum potest: Deesse mihi sensi residuum amorum meorum; priuatis sum, seu subtractum est mihi residuum amorum. Talem constructionem non memini me legisse, quare cum Vulgatus cum punctis prima conjug. legendum putavi, eodem, tamen sensu id est, requisivi. Sit enim Latinus verbo desiderandi abutuntur pro deesse. Desiderari sunt decem viri, id est, non sunt inventi. Et desiderare in vitro modestiam est non invenire in eo modestiam. Ita plenè Hebrei verbo phacad utuntur. re quisivit, tam in activa voce quām passiā, 1 Reg. 20: Si requirendo reipusitus fuerit, id est, desideratus. Sit Num. 51, et 1 Sam. 25, etc. Ergo, inquit Ezechias, reperi deesse mihi, et subtractos esse mihi aliquot annos, cùm me florente ætate ad mortem rapi videbam. Videtur enim tunc natus fuisse 59 annos. In-

erat enim regnum natus 25, erant autem jam elapsi 14.

VERS. 11. DOMINUM DEUM. Hebr. Jah, Jah, id est, Deum, Deum, inquam. De quo nomine jam supra dixi quid idem sit quod Jehova. Hoe Ezechiam male habebat, quid visione tabernaculi privaretur per mortem. Scicbat enim, eo tempore mortuus divina visione non frui, sed expectandū esse redemptorū adventum in regione mortis et terrā oblitiosum, cui præferebant sancti viri hic vivere, et, laudare Deum. At nunc longè diversa est ratio: Cupiunt enim dissolvi, et esse cum Christo, et hoc multo melius judicant esse. ET HABITATORIUM QUIETIS. Hebr., cum habitatoriis seculi. Nam à verbo cadat, id est, cessavit, desistit, est nomen quid, sicut genit. non solum terminum seu limitem, sed totum spatium et regionem significat quo usque protendit; ita hoc non tantum terminum vite humanae, verum totum curriculum vite nota, seu tempus determinatum humanae vite, quod citio delimit et cessat; absolutè tamen secundum dicere possumus.

VERS. 12. — GENERATIO MEA. Infra cap. 53, de nomine dor, plura dicimus; seriem vitæ significare non dubito; nam revolutionem quasi sphericam notat; nostra autem vita tota in revolutionibus ac vicissitudinibus consistit. CONVOLUTA EST. Jam supra dixi verbum galah significare apparet, atque etiam evanescere, quando simili constructionem habet. Unde verbo migrandi redditur. Vulgatus per translatum esse interdum vertit: hic convolutum dixit; quia quae transferuntur, convoluntur; neque dubium quin verbum convolutionem designat. PRECISA EST. In Hebreo est prima persona, præscidi, abrui. DUM ABUDIC ORDIREB. Middalah, à temitate, vel præ temitate, Vulgatus hanc temitatem retulit ad textores; q. d. In primis filii præscidit telam meam; alii, ad temitatem quæ à morbo erat: Pra temitate, inquit, abripuit me, id est, subito mihi vices exhausti, et manie me confecit. Possumus et temitatem pro capillis acclipe metaphoricè; sicut Cant. 7: Temuita capitū tuū, etc., quasi fingit Ezechias Deum in se iratum crinibus arripuisse. Nam verbum bata plerumque de avaris dicitur; et ab ea avari conditione quam habet rapienti ac cumplandi divitias, ad quoniam aliam actionem que studiosi et magnâ animi contentione fit transferunt; de quo nonnulli supra in cap. 10, dictum est. DE MANE USQUE AD VESPERAM. Hebr., à die usque ad noctem: q. d. Ex quo dies incepit elucescere usque ad noctem, id est, infra unum diem, id est, brevissimo tempore. FINIES ME. In Hebreo est vel secunda persona masculina, ut ad Deum referatur (est enim Hebreis familiaris personarum mutationi), vel tercia feminina, et ad morbum potest referri seu temitatem.

VERS. 13. — SPERABAM USQUE, etc. Schavah in secunda est adquare, ut supra 28: Cum adquauerit superficiem ejus, etc. Transferetur ad annum, quando mente res conferimus ad invicem. Quod Lucas de B. Virgine dixisse videtur: Conservabat verba, conferens in corde suo. Ita hic accipi potest; Noctem

dacebam, inquit, insomnem, et mente volvebam quid rei hoc esset quid veluti leo sic confringeret universa ossa mea, et quid tam brevi tempore vitam meam absumeret; est enim mutatio persona. Vulgaris verò aquare pro aquo esse animo accepit et patienter ferre. Sicut Ps. 151, ubi nos habemus: Si non humiliiter sentiebam, quidam vertunt si non adæquam, id est, si non fui aquabilis seu aquo animo, etc. Quo tamen in loco ego puto ad animi demissionem atque humilitatem referendum.

VERS. 14. — SCUT PULLES HIRUNDINIS. Doco sunt nomina, quorum prius sus, certum est equum significare, quod deinde aveo notat quam gruem esse putant. Vida Jer. 8. Alterum verò agor nonnulli hirundinem esse opinantur. Moses hujus avis non meminit. Vir quidam doctor forum auferem esse arbitratur; qui vocem similem gruibus edit. Satis constat esse de earum numero quæ statim temporibus migrant. Jer. 8. COLIMA. Jonah Hebreis nomen habet à predā, quid omnium præde pateat et obnoxia sit. Vida PATRON, defrundans sun. Est autem fraus vis quædam; ut non male vim pati dixerit Vulgatus. Potest et sic verti, *fraus mihi scilicet fit*, quasi se morte præveniunt ante tempus significet, et morbum ac mortem incusat. RUSPONE PRO ME. Credo legendum sponde pro me; id enim significat verbum Hebreum orebeni, tutum me reddi; sis mihi (seu meus) fidélissimus; recipere me in fidem ac tutelam tuam; reprime morbi vim et mortis tyrannidem; fac nunc quiescant isti adversarii mei, quasi impletis vite meæ diebus, me ablaturi. Licet enim verbum in genere commissori significet, tamen metaphorice Hebrei hunc habent usum; Gen. 44: In fidem recepit puerum; Psal. 119, etc.

VERS. 15. — QUID DICAM? AUT QUID RESPONDENT MINI. Ad verbū: *Quid loquar, et dixit mihi*; sed certè repetenda est particula interrogativa, ut intellexit Vulgatus, *quid loquar?* et quid dicit mihi, et ipse fecit, id est, ipse enim fecit; ac si diceret: *Quid opus est verbi?* *quid de morbo conqueror?* *quid loquar Domino meo?* et *quid mihi respondebit*, cùm morbum ipse immiserit? legendum enim cùm ipse fecerit; nam est tertia persona asah. RECOGITABO. Sensum vertit. Verbum Hebreum incedere significat, unde in Ecclesiæ incedere animo pro philosophari accipitur, ubi nos habemus desiderare quod nescias. At perambulare an nos vita quid alius est quām recognoscere ac recollecte? Sed quod sequitur obscurum est: ego puto hunc subesse sensum: *Nihil aliud habeo quod loquar, neque quod faciam, quām super amaritudine anime more,* id est, oppressus hoc morbo molestissimo mente volvare quoniam vixerim, *esque etiam atque etiam memorando commemorare,* et Deo dicam:

VERS. 16. — DOMINE, SIG VIVITUR, vel, ut in Hebreo est, super los vivunt, mi Domine; ultra hos annos plerique homines vivere solent. Si particula expungenda est; et Vulgatus vivunt verbum impersoniter dicitur vertit vivit. Ego tertiam personam reliqui proprie orationem que sequitur, et in ipsi vita

spiritus mei; id est, et inter eos, nemp qui plures annus quam 59 vivunt, posset quidem adhuc spiritus meus vitam ducere, et inter quinquecentos aut sexagenarios agere. CORRIPIENS ME. Verbum *calam* est *somnare*, et in *tertia facere somniare*. Possimus ergo hoc ad hunc modum accipere: *Facies ut aegritudo habeat somnum transeat et dissolvatur et evanescait, et tandem sanitati restituatur.* Nam quod quidam dicunt etiam hoc verbum significare *pingueccere*, juxta illud Job: *Incrassantur filii eorum ac crescent in frumento, ego tamen nihil aliud quam somnare potu significare.* Somniare autem et crescere in frumento est quod nos Lusitanici dicimus *somniare cum trito* vel alii rebus quas copiosè possidemus et manibus semper versamus. Hunc sensum forte arripiens Vulgatus *correptionem* interpretatus est; nam correptio citio transit. Nisi malum somniare pro dormire accipere, q. d., dormire me facies, ac sanabis; non enim nocte somnum capiebat.

VERS. 17. — ECCE IN FAGE. In pacem legendum puto. *Hoc, inquit, precatus, mox salutem sensi; et amaritudo mea, qua validè mihi amara erat, in pacem (seu incolumentum) subiit versa est.* ERUISTI ANIMAM MEAM; caschac Hebreus est volupatem in aliquo habere, et ferè semper construir ut cum beatis; semel autem, nemp hoc loco, cum accusativo ej significat amanter inscipere, et iuxta dialectum Hebreorum supendum est verbum motus, quando verbum quietis habet constructionem motus. Acceptare ex fovea est acceptando seu gratificando ex fovea eruere. Hinc Vulgatu verbo erudiendi vertit. Nomen autem non propriè foveam sed perditionem nota. Ita tamen vocant se pulchrum, quod ibi perdantur et corrupantur corpora. Pro fovea autem corruptionis seu (ut in Hebreis est) retentatis (quae tamen per metalepsin corruptionem seu putrefactionem nota), Vulgatus sensum redens dixit ut non periret. Sunt qui beli pro nihil accipiunt, et hic foveam nihil vertunt, ut si belum cum jod. Sed me latet an alibi ita accipiatur beli. Certè germana est usitata Hebreus à verbis in he formatio nominum in jod finale; unde à balaħ puto esse, id est, invenientrum fuit, et retentatum notare, ac deinde corruptionem. OMNIA PECCATA, etc. Quid ergo supra corde se perfecto ambulans coram Deo dicebat? Certè ille Deo incipiatur dicere servire, non qui nosquam offendit, sed qui peccatis non adherat. Sed mox ad se reversus, errorem suum defet. Harissimi enim fuerunt qui nunquam peccarunt. Unde Bernardus ait: *Beatus Dei est non posse peccare.* At ille homo beatus est cui non imputavit Dominus peccatum, etc. Illis autem non imputantur qui resurgent et paenitentiam agunt.

Vers. 18.—NON INFERNES, etc. In secundo membro repetenda est negatio, ut fecit Vulgatus, neque mors laudabit te. Inferni autem et mortis nomine mortuo significat, quos mox descendentes in foveam seu lacum vocat. EXPECTANTUR; schabar cum dextro puncto est frangere; at cum sinistro est, veluti contraria significatio, fixis oculis intueri; quod quia expectantes

faciunt, verbo *expectandi* solent interpretes reddere. Sed nihil obest quò minus verbo *intuendi* reddamus, ut Neh. 2: *Et eram intuens in muros.* Ps. 14, et 419, et 145. Et in hac significacione est frequenter Chaldaic verbum *sabar*; ergo verbo *spectandi* reddi poterit, *Intueri* autem seu *spectare Dei veritatem*, id est, justitiam, aequitatem, constantiam, ponitur pro *eam laudibus celebrare*, quòd nemo sit qui in Dei veritatem oculos figat, qui se contineat queat quin eam admiretur et in ipsius laudes prorumpat. Quod enim hoc verbum significare pingueccere, juxta illud Job: *Incrassantur filii eorum ac crescent in frumento,* ego tamen nihil aliud quam somnare potu significare.

Somniare autem et crescere in frumento est quod nos Lusitanici dicimus *somniare cum trito* vel alii rebus quas

copiosè possidemus et manibus semper versamus. Hunc sensum forte arripiens Vulgatus *correptionem* interpretatus est; nam correptio citio transit. Nisi malum somniare pro dormire accipere, q. d., dormire me facies, ac sanabis; non enim nocte somnum capiebat.

Vers. 19. — VIVENS, VIVENS. Seu *vivus, vivus, inquam.* Et est singulare pro plurali. Sicut ego non. Adò acceptas Deo putabant sancti piorum hominum laudes, ut eim à Deo vitam peterent et salutem, vel hoc tantum se Deo redditus promitterent. Idque à patre Davide dicidisse videtur Ezechias, qui non uno loco, ut Deum flebat, objicit: *Non mortuus laudare Dominum, sed vivos, etc.* Ergo Ezechias salutem consecutus, ad templum veniens hoc canticum videtur decantasse. PATER FILIS, q. d.: Hoc pium et optandum est, et hoc ratio videtur exigere, ut homines piam tamquam vivum quoque filios generent quos timere Deum doceant. Quād enim hoc sit Deo acceptum, satis indicavit ipse Dominus in Genesi, cūm magnificare vellat Abrahamum, pro ratione subiectores, quād absque dubio doctrus esset posteros suis ut Deum colerent, etc. Et David ipse vitem longiorum optabat; quam si obtineret, pollicebatur se Deum laudaturum, et iniquos doctrarum vias Domini. NOTAM FACIT VERITATEM. Hebr., scire faciet ad veritatem, scilicet viam; vel erudit ad veritatem, id est, iuxta veritatem.

Vers. 20. — DOMINE, SALVUM NE FAC. Hebr., *Jehova ad salvandum me.* Vulgatus ut orationem optantis accepit; potest tamen esse asseverans: *Dominus fuit mihi ad salutem; quare Psalmos nostros, etc.* PSALMOS NOSTROS. Verbum *gazah sonare*, seu *fudere in instrumento musicis, pulsare seu tractare instrumenta significat.* Hor probat locus de Davide 1 Sam. 16, ubi ter dicitur de ludo qui siebat manu in cithara. De hoc jam quoque diximus supra 26. Vide etiam 4 Sam. 18. In Hebreo quoque est affixum prima personae singularis, *instrumenta mea;* quasi illa instrumenta que ad Dei laudes pulsabantur essent ipsius Regis. IN DOMO DOMINI. Scio quidem doctes ex Hebreis al pro beatis hoc loco acciperi, sicut et Vulgatus accepit: possimus nihilominus al pro iusta interpretari, seu prope, ut sep̄ alias; quid videbatur iusta templum circumsternere cancer et pulsare instrumenta musica, non tantum intra templum, ut et hodi plurius in locis fieri solet in festivitatibus et ad memorias Sanctorum.

Vers. 21, 22. — Hic duo postremi versus inserendi erant inter versum 6 et 7, ut appareat ex libro regum. Casterum quale uetus fuerit ignoratur; *uelut enim legendum puto;* nam id significare *schekin* appareat ex Levit. 15, ubi Vulgatus *uelut* verit, et Job 2, *uiceret*

peccato, et Deut. 28. Videtur autem, si etymologiam species, fieri ex humore qui quasi carni supernat; cuiusmodi sunt variae ulcerum species, quorum nonnulla sunt lethalia. MASSAM. Nominis *debeleth* non assignant Hebrei radicem. Si conjecturis locus est, dicere huic nominis usum Hebreis esse qualiter apud nos Lusitanos nominis *passa*, cui nonnumquam addimus *uras*, nonnumquam *ficus*; sed absolutè pro *uris passis* accipiter. Ita Hebreis pro *ficibus passis* absolutè accipiebatur. Interdum tamen exprimirur nomen *ficuum*, ut hoc loco; et 1 Sam. 50, diecum datum *fuisse juveni fragmen debelath, caricarum.* Quasi fieret ex ficibus quedam massa in similitudinem eas, ut nunc fit in regno Algarbiorum. CATAPLASMEN. Hebr., *contundant super uelut,* id est, contusus imponunt super uelut. Quid ascendit in domum. CAPUT XXXIX.

1. In tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan, rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam; audierat enim quid agrotasset et convaluiset set.

2. Letatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum, et argenti, et auri, et odorum, et unguentorum, et unguentorum optimi, et omnes apothecas supercellitae sue, et universa que inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.

3. Introivit autem Isaia propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei: *Quid dixerim viri isti? et unde venerunt ad te?* Et dixit Ezechias: *De terrā longinquā venerunt ad me, de Babylone.*

4. Et dixit: *Quid viderint in domo tuā?* Et dixit Ezechias: *Omnia quae in domo meā sunt, viderunt: non huius quae non ostenderim eis in thesauris meis.*

5. Et dixit Isaia ad Ezechiam: *Audi verbum Domini exercitum:*

6. *Edee dics venient, et auferentur omnia quae in domo tuā sunt, et quae thesauraverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquerunt quidquam, dicit Dominus.*

7. Et de filiis tuis, qui exhibunt de te, quos genueris, tollent, et erunt emunchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: *Bonum verbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax et veritas in diebus meis.*

COMMENTARIUM.

vers. 4. — REX BABYLONIS. Quantum ex S. historiā possim conjicere, atque etiam ex profanis scriptoribus, postquam in Babylonie regnauerunt Chaldei ab usque magno illo venatore, ab Assyris videtur fuisse subjugati; deinde rursus per se regnasse, et bella inter se gessisse; et nunc Assyri, nunc Babylonios superiores fuisse. Certè translato Israele in Assyriam, ut appareat ex 4 Reg. 17, Babylon subjecta fuisse Assyriis videtur. Quae translatio fuit anno 9 Osee et 6 Ezechiel regis Jehuda. Nunc autem anno 14 Ezechias videtur regem habuisse Babylon, et deinceps apud eum summa rerum fuisse, ita ut Assiriis quoque imperaret. Nam quando de captivitate Manassei agitur 2 Par. 35, dicitur adduxisse Dominus super Iudeos regis Assyriorum principes, qui ceperunt Manasse, et duxerunt eum in Babylonem; quasi Senhezib occiso a filiis, rebellarent Babylonii. Ob quod amicitiam inire voluisse regem Babylonis cum rege Iudea verisimile est, quem Assyrius divexaverat. ADIERAT ENIM. Recte Vulgatus vau pro rationali particula accepit; nam in libro Regum hi legitur hoc loco.

Vers. 2. — CELLAM AROMATUM. Quid sit *cella* et

mixti (1). Aliquando ex infidelitate, aliquando ex animi gaudio petitur signum; atque ita petisse videtur Ezechias. Notandum porrè est quòd cum propheta à Domino salutem, et quindecim illi annos vita promisisset, insuper et liberationem à potentia Assyrii, non signum salutis, non liberatio, sed quid ascensurum esset in domum Domini petit, videlicet quòd ad horam optaret, et hoc maximè in votis haberet pīs rex; quemadmodum David, qui quanta tabernacula illius desiderio teneretur vix exprimeret verbis ipse poterit; ut vel hīc videamus quanti fecerit Dei laudes, Dei cultum, et figurās tantum verorum; et nostram desidiam et ingratitudinem arguanus, qui in ipsa nauemus veritatem.

(1) Recte videtur veri: *Quantum erit miraculum in domum Domini?* (Grotius.)

CHAPITRE XXXIX.

4. En ce temps-là, Mérôdach Baladân, fils de Baladân, roi de Babylone, envoia des lettres et des présents à Ezechias, parce qu'il avait appris sa maladie et sa guérison.

5. Ezechias reçut ces ambassadeurs avec une grande joie, et leur fit voir le lieu où étaient les arômes, l'argent et l'or, les parfums et les plus excellentes huiles de senteur, tout ce qu'il avait de meilleurs, et enfin tout ce qui était gardé dans ses trésors, il n'y eut rien ni dans son palais, ni dans tout ce qu'il avait en sa puissance, qu'il ne leur montra.

6. Alors le prophète Isaïa entra chez le roi Ezechias, et lui dit: Que vous ont dit ces gens-là, et d'où viennent-ils? Ezechias lui répondit: Ils sont venus de fort loin pour me voir, de Babylone.

7. Et il dit: Qu'ont-ils vu dans votre maison? Et Ezechias lui répondit: Ils ont vu tout ce qui est dans ma maison; et il n'y a rien dans tous mes trésors que je ne leur ai montré.

8. Et Isaïa dit à Ezechias: Ecoutez la parole du Seigneur des armées.

9. Il viendra un temps où tout ce qui est dans votre maison en sera envoyé, et que tous ces trésors que vos pères ont amassés jusqu'aujourd'hui, seront emportés à Babylone, sans qu'il en reste rien du tout, dit le Seigneur.

10. Et ils prendront de vos enfants, de ceux que vous aurez engendrés, et qui seront sortis de vous, pour servir d'eunuques dans le palais du roi de Babylone.

11. Ezechias répondit à Isaïa: Ce que le Seigneur a dit est très-juste. Et il ajouta: Seulement que la paix et la vérité dureront pendant toute ma vie.

¶ non planè notum est ipsis Hebreis. Scribitur Gen. 37, et 43, hic autem et in libro Regum cum affixo sine s. Vulg. *aromata verti*. Alii tamen esse genericum nomen et *res pretiosas* significare putant. Ego certè à verbo *percussi* existimo descendere **¶**; et in Gen. 37, et 43, non dubito quin sit quod Graci et Latinis *masticum* vocant, que est resina lenitisci, sic dicta quid *dentibus teratur ac feratur*. At hic aliud nomen mihi esse videatur; et facili assentior iis qui tamquam genericum interpretantur *res pretiosas*. Ergo fecit eos videre *domum pretiosarum rerum*, quas res mox enumerat, argentinum, aurum, *aromata*, etc. OPOBARTORUM; *besamini*, *aromata*, esse indicat locus Exod. 39, ubi quatuor species corum numerantur: *myrra*, *cinnamomum*, *calamus* et *cassia*. Vide item Cant. 4. Et *bensem* quidem *odor pretiosus* est: et ab *odore* sic dicitur *aromata*. Hinc credo deductum nomen nostrum *Beygius* UNGENTI OPTIMI. Opobalsamum intelligo, quod in solâ Jerichunte proveniebat. APOTHEAS SUPPELLECTILIS SUE. Possunt et armamentorum vertere. Nam nomen *keli* instrumenta omnis generis nota, et de *armis* sepe dicitur: sed et nomine *supellecitus* interdum non male redditur. Fuit autem Ezechias dives et *inlyctus calde*; et *thesauros sui plurimos congregavit*, *argenti*, et *auri*, et *lapidis pretiosi*, *aromatam*, et *armorum omnis generis*, ut habet Vulgata editio, 2 Par. 32. IN OMNI POTESTATE SUA, id est, ubiquecumque et quocumque potestas ejus extendebar. Quidquid ergo in toto regno dignum fuit quod exteris ostendi posset, omnia jussit eis ostendti; quod meritò tribui potest jactantie et inani gloria. Nam id Scriptura in libro Paralipomenon his verbis insinuare videtur: *No justa beneficia que accepteret retrubuit; quia elevatum est cor ejus; et paulo post: In legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum ut interrogaret de porto quod acciderat super terram, dereliquerunt eum Deus, ut tentaretur, et non fieren omnia que erant in corde ejus.* Quibus verbis intelligimus, rebus prosperis clatum fuisse cor ejus; que quidem elatio latebat; sed adventivus legitatis ut ei congratularentur de salute et favore Dei quem tam admirando portento regressionis solaris testatus fuerat, manifestata est. Ut videoz quantò propiores ruinez simus dum nobis ex voto succedunt omnia quam cùm in adversis agimus; quod in Davide et aliis quoque manifestum fuit.

VERS. 5. — QUID DIXERUNT, etc., UNDE VENERUNT, etc. Confessionem extorquet, ut sententiam ferat. E TERRA LONGINQUA. Adhuc sibi placere videtur. Quasi enim jacabundus exponit quid ex longinquo, nempe ex Babylone, ad se venient. Item interrogatus quid vidissent, respondit, non solum quid omnia vidissent, sed, et quid eis omnia ostendisset, statu minirum adhuc, et nondum aliquid mali suspiciatur.

VERS. 5. — AUDI VERBUM, etc. Vide, queso, lector, quid cùm prospera nuntiat propheta, è domo suâ per nuntios regi nuntiat, videlet ut nihil timetur, quid de manu Assur liberaret eum Dominus, et civitatem, etc., punitum verò mortis per se ipse regi affert. Nun-

tavì quidem etiam recuperandam sanitatem; sed verisimile mihi est quid nondum à domo regis discessisset; statim enim, flente Ezechia, factus est sermo ad Isiam, etc. Nunc etiam adversa nuntiaturus advenit. Fortis quia non aequo animo tristia audimus, necessaria est ipsa viri bei præsentia, que metum et reverentiam incutiat. Unde nomen illud *Jehova tecbaoth* inculcat, et attentum reddit, *Audi*, inquit, etc.

VERS. 6. — NON RELINUENTER QUIDQUAM. Hebr., non relinguetur verbum. Supra bis ponitur hoc nomen *da-ba* eodem modo: quem hebraicum servavit Lucas non semper: *Transaneus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum*, etc. Non fuit verbum, inquit, quod non, etc., id est, nihil non viderunt, etc. Huic respondet ponuta, ut non sit erbū quod relinguatur. Babylonius ostendisti, ut eorum gratulationibus tu quoque gratiam referes; quibus ergo gratiam eorum promertere studiisti, in eorum potestatem deveniant; luasque et jactantie et imprudentie tua penas. Nam nihil aliud huius tantacitatis es accusatus quam ut avidiis Babyloniis ad ea diripienda accurrant, et animo hostili veniant qui nunc amicitias pretexts advincent. Narrat enim Scriptura 2 Par. 32, quid ut interrogatur de portento illo regressionis solaris venissent. Parigitur erat ut eis Dei potentiam magnificaret Ezechias, ut Dei beneficiarii, et doceret iniquos vias Domini, ut impia ad Deum verum converterentur; ille vero, ut jam erat elatus animo, omnia in sul laudes convertit, et quid ut se videndum venissent ex terra longinqua sibi laudi duxit. Unde in eum justè exarsit divina vindicta, ut ea amitteret que ipsum extulerant; et que possesse ruita ruina occasio, rursus amissa respicere faceat, ut mox Scriptura commemorat.

VERS. 7. — EUNUCHI. *Saros* nomen peregrinum seu Ägyptiacum esse videatur, quo is est appellatus qui regi erat à negotiis aulicis, maximè autem curandus cubiculis. Hinc D. Hieronymus verit *Eunuchus*, id est, *cubilis custos*. Et licet illi quoque interdum castrarentur, ut de fine continentie minus suspecti essent, tam non omnes spadones fuisse constat ex nonnullis locis S. Scripturæ.

VERS. 8. — BONUS SERMO DOMINI (1). Patientia sunt verba, et errorem suum agnoscunt. Idque ex libro

(1) Hebreac est in secundâ personâ, quod locutus es, quomodo interpretis idem verit 4 Reg. 20. ut dirigatur sermo Ezechia ad Isaiam prophetam, gravia illi ex praecerto Domini communiantis. Et eodem recedit. Seus enim est: *Quod nihil nuntias à Domino bonum verbum Domini interpretor. Verba enim sunt, ut uotum tuum subiiciens Dei voluntati, et justitiae ejus probantur. Tamen hoc adjectit: Fiat tantum Pax et Veritas in diebus meis.* Ubi pex quietem et tranquillitatem in bono significat, veritas stabilitatem. Et sensus est: *Tantum precor, ut quoniam de diebus meis nihil mali nuntias, regni mei statum habeam pacatum et stabilem, quod vivam.* Sic et Ecclesia orat: *Da pacem, Domine, in diebus nostris.* Non ergo peccavit his verbis Ezechias, quid non fuerit conatus avertire iram Dei à posteris quoque suis, quod ei impingunt Hebrei; sed scilicet cognita per prophetam absolute Dei voluntati suam voluntatem pè accommodavit.

(Estius.)

Paralipomenon appetit: *Elatum est cor ejus; et facta est contra eum ira, et contra Judam et Jerusalem. Humiliatusque est postea eo quid exaltatum fuisse cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem; et idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae. Simile quid legitur dui impio illo Achab, qui, audità sententia Domini indignationis divine plena per Elian prophetam, humiliatus est, et dormit in sacro, jejunavite, et ambulabat dimiso capite. Unde Dixit Dominus Eliae: Vides humiliatum Achab? Quia igitur humiliatus est mei causâ, non inducam malum in diebus ejus; sed in diebus filii sui inferam malum domum ejus. Igitur ad verba Isaiae tam rex Ezechias quam populus humiliati sunt et penitentiam egerunt, dientes justum esse Dominum, et dignos se qui omnia bona amitterent, quid Deo gloriam non dedidissent. Er dixit: FIAT PAX, etc. Hunc sensum querit Vulgata*

CAPUT XL.

1. Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad eorū Jerusalēm, et advocate eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissae est iniqüitas illius; suscepit de manu Domini duplicita pro omnibus peccatis suis.

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

4. Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur: et erunt prava in directa, et aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini; et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.

6. Vox dicens: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri.

7. Exsiccatum est fenum, et occidit flos: quia spiritus Domini sulluvia in eo. Verè fenum est populus:

8. Exsiccatum est fenum, et occidit flos. Verbum autem Domini nostri manet in aeternum.

9. Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; exulta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; exulta; noli timere; dic civitatibus Iuda: Ecce Deus vester.

10. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur; ecce merces ejus cum eo, et opus illius coram illo.

11. Sicut pastor gregem suum pascet; in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit; fœtae ipse portabit.

12. Quis mensus est puglio aquas, et celos palmo ponderavit; quis appendit tribus digitis molam terre, et libravit in pondere montes et colles in statera?

13. Quis adiuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi?

14. Cum quo init consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiae, et eruditum eum scientiam et viam prudentie ostendit illi?

15. Ecce gentes quasi stilla stilula, et quasi monte statera reputatae sunt; ecce insulae quasi pulvis exigui.

expressit, Hebrei non reddunt nisi interrogativi accipiuntur. Nam *ki* interdum interrogat, ut suprà ostendit; estique optantis; *putasne*, *erit pax et veritas in diebus meis*?

Fieries potest ut saltē diebus meis sit pax et veritas? Et hunc sensum habet Vulgata editio, si tanquam verba deprecantis accipias: *Fiat pax saltem in diebus meis*, etc. Idque confirmant verba que pro his habentur in libro Regum: *Et dixi: O si fieret pax, etc.* vel: *Numquid fieri non poterit ut sit pax*, etc. Nomine autem *pax* et *veritas* intellige quidquid ad corporum et animorum salutem necessarium est. Sensus vero quem in versione sum secutus satius planus est: *Rectum est verbum Domini quod locutus est, et dixit, nempe quid fieret pax in diebus meis.* Nam cùm hoc se quoque indigne putaret, ex animo gratias agere videtur, et sententiam Domini aquo animo suscipere.

CHAPITRE XL.

1. Consolez-vous, mon peuple, consolez-vous, dit votre Dieu.

2. Parlez au cœur de Jérusalem; et assurez-la que ses maux sont finis, que ses iniquités lui sont pardonnées, et qu'elle a reçu de la main du Seigneur le double de ses péchés.

3. Voix de celui qui crie dans le désert: Préparez la voie du Seigneur, rendez droits dans la solitude les sentiers de notre Dieu.

4. Toutes les vallées seront comblées, toutes les montagnes et les collines seront abaisseées; les chemins tortus seront redressés; ceux qui étaient raboteux seront aplatis.

5. Et la gloire du Seigneur se manifestera; et toute chair verra en même temps que c'est la boute du Seigneur qui a parlé.

6. Une voix m'a dit: Criez. Et j'ai dit: Que criez-vous? Toute clair n'est que de l'herbe, et toute sa gloire est comme la fleur des champs.

7. L'herbe s'est séchée, et la fleur est tombée, parce que le Seigneur l'a frappée de son souffle. Le peuple est vraiment de l'herbe.

8. L'herbe s'est séchée, et la fleur est tombée; mais la parole de notre Dieu demeure éternellement.

9. Montez sur une haute montagne, vous qui annoncez l'Evangile à Sion; elevéz votre voix avec force, vous qui annoncez l'Evangile à Jérusalem; elevéz-la, et ne craignez point. Dites aux villes de Juda: Voici votre Dieu.

10. Voici le Seigneur Dieu qui vient dans sa puissance. Il dominerà par la force de son bras; il porte avec lui ses récompenses, et il tient entre ses mains le prix de ses travaux.

11. Il ménara son troupeau dans les pâturages, comme un pasteur; il rassemblerà dans ses bras les petits agneaux, et il les prendra dans son sein; il portera lui-même les brebis qui seront pleines.

12. Qui est celui qui a mesuré les eaux dans le creux de sa main, et qui, la tenant étendue, a pesé les ciels? qui soutient de trois doigts toute la masse de la terre? qui pèse les montagnes, et qui met les collines dans la balance?

13. Qui a aidé l'Esprit du Seigneur? Qui lui a donné conseil, qui lui a appris ce qu'il devait faire?

14. Qui a-t-il consulté? Qui l'a instruit, qui lui a montré le sentier de la justice? Qui lui a donné la science? qui lui a ouvert le chemin de la sagesse?

15. Voilà que les nations ne sont devant lui que comme une goutte d'eau qui tombe d'un sein, et comme ce petit grain qui fait à peine pencher la balance: voilà que les îles sont devant ses yeux comme un petit grain de poussière.